

Maja Žvorc

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Odsjek za povijest umjetnosti

Prilog poznavanju unutrašnjega uređenja dvorca Staroga grada u Čakovcu krajem 18. stoljeća

Izvorni znanstveni rad – *Original scientific paper*

Primljen – *Received* 31. 5. 2024.

DOI <https://doi.org/10.31664/ripu.2024.48/1.06>

Sažetak

Članak donosi analizu i prijepis dijela rukopisa *Conscriptio Domini Csak-Tornya et Insulae Murakoez (...)* Anno 1779. peracta koji svjedoči o unutrašnjem uređenju dvorca čakovečkoga Staroga grada u vrijeme obitelji Althann, a dosad nije bio cjelovito objavljen ili znanstveno obrađen. Dokument sadrži detaljan popis prostorija i za svaku naznačuje njezinu namjenu. Potvrđuje dosadašnje pretpostavke o

smještaju kuhinjskih prostorija i privatne dvorske kapele te mogućnosti da su prostorije prvoga i drugoga kata većim dijelom bile ukrašene štukaturom. Upotpunjuje dosadašnje spoznaje o opremi i umjetninama (mramorni kamini, obiteljski portreti, prijenosne peći) te pruža nove informacije o postojanju arhiva i riznice u dvorcu.

Ključne riječi: Stari grad Čakovec, dvorac, obitelj Althann, 18. stoljeće, oprema, unutrašnje uređenje

Tijekom ranoga novog vijeka čakovečkim Starim gradom (sl. 1) upravljalo je nekoliko plemićkih obitelji čijim su djelovanjem dvorac i okolne zidine postupno poprimile svoj današnji oblik i izgled: obitelj Ernušt (1473. – 1540.), Zrinski (1546. – 1691.), Althann (1720. – 1791.) i Feštetić (1791. – 1922.). Glavninu svojega vanjskog izgleda starogradski dvorac ipak duguje Althannima, češkoj plemićkoj obitelji podrijetlom iz Donje Bavarske čiji su članovi bili dio bečke dvorske elite. Carski i kraljevski komornik Michael Johann III. Althann (Jaroslavice, 1679. – Beč, 1722.) primio je Međimursko vlastelinstvo na dar od samog cara Karla VI. (hrvatsko-ugarski kralj Karlo III.; Beč, 1685. – 1740.) kao zahvalu za zasluge u Ratu za španjolsku baštinu (1701. – 1714.).¹ Nakon što su zatekli sjedište vlastelinstva u iznimno lošem stanju, uzrokovanom desetljećima nemara i neodržavanja, grof Althann i njegova supruga Maria Anna Josepha rođena Pignatelli (Alcúdia, Španjolska, 1689. – Beč, 1755.) odlučili su obnoviti čakovečki Stari grad, za što su angažirali bečkoga dvorskog arhitekta Antona Erharda Martinellija (Beč, 1681. – 1747.).² Radovima dovršenima 1743. godine pregradili su gornja dva kata dvorca, srušili stari toranj koji se nalazio nad ulazom u njega i podigli novi nad ulaznim bastionom, oblikovali vanjska i dvorišna pročelja te sagradili novo reprezentativno stubište u sjevernom dijelu rezidencije.

Obnova Staroga grada u vrijeme obitelji Althann dobro je istražena i zastupljena u znanstvenoj literaturi. Istraživači su u početku temeljili svoje zaključke na povijesnim izvorima, analizi arhitekture i komparativnoj građi (Anđela Horvat, Vladimir Marković) koji su proteklih dvadesetak godina produbljeni rezultatima provedenih konzervatorskih istraživanja (Ivan Srša, Petar Puhmajer).³ Od povijesnih izvora koji svjedoče o izgledu Staroga grada u 18. stoljeću najvažniji su: popis međimurskih dobara obitelji Althann *Conscriptio Domini Csáktornya, seu totius Insulae Muráköz in Comitatu Szaladiensis situati* koji je 1720. godine sastavio savjetnik Ugarske dvorske komore Stjepan Jesenski, a sadrži opis čakovečkog sklopa prije obnove;⁴ odlomak iz knjige *Natale solum magni Ecclesiae doctoris sancti Hieronymi in ruderibus Stridonis occultatum...* (Bečko Novo Mjesto, 1752.) priora pavlinskog samostana u Svetoj Heleni Josipa Bedekovića u kojem autor donosi sažeti opis vanjskoga izgleda i unutrašnjega uređenja dvorca;⁵ arhitektonski nacrti geometra Josepha Lippaya (1796./1797.) koji bilježe tlocrtno-prostornu dispoziciju svih četiriju etaža tog zdanja (sl. 2–5)⁶ te presjek i tlocrt reprezentativnoga stubišta koje je izradio inženjer János Szajdenswartz (1821.).⁷ Tom nizu možemo pridodati još jedan pisani izvor koji dosad nije bio poznat – izuzev nedavne objave dijela dokumenta povezana s naručiteljskom

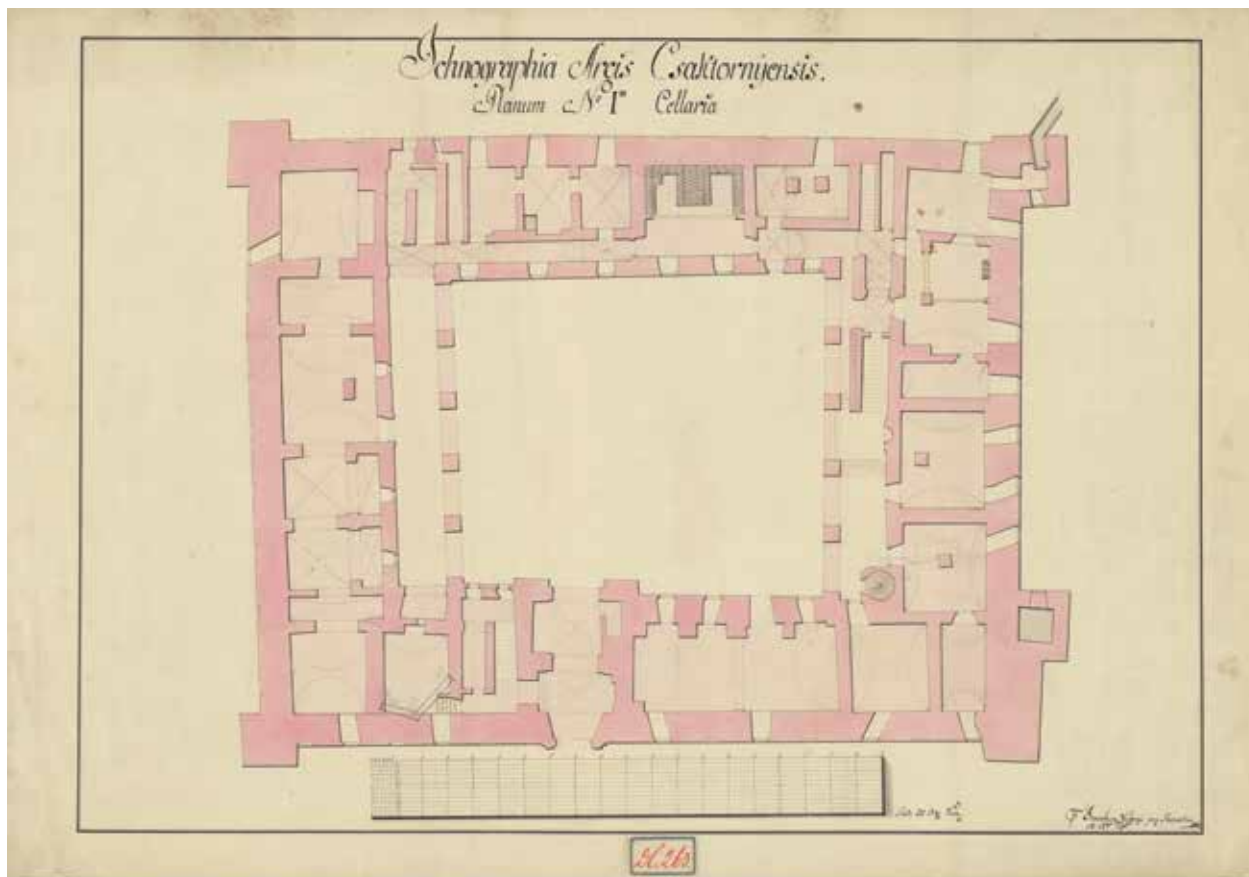
1. Sklop Staroga grada u Čakovcu (izvor: Muzej Međimurja Čakovec)
The Old Castle complex in Čakovec

djelatnosti obitelji Althann⁸ – a čiji prijepis donosimo u prilogu ovog članka. Riječ je o popisu posjeda obitelji Althann u Međimurju, *Conscriptio Domini Csak-Tornya et Insulae Murakoez (...) Anno 1779. peracta*, koji je sastavljen nakon smrti Michaela Johanna IV. (Barcelona, 1710. – Beč, 1778.), najstarijeg sina i nasljednika Michaela Johanna III., u svrhu podjele imovine između četvorice njegovih sinova, a sadrži detaljan popis prostorija dvorca Staroga grada s navodom njihove namjene i ponegdje opremom.

Navedeni je rukopis pohranjen u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici, a sastoji se od abecednog popisa svih dobara u Međimurju koji su krajem 18. stoljeća pripadali obitelji Althann.⁹ Izradila su ga dvojica popisivača, Gabriel Forintos i Andreas Jakasics, koji su ga ovjerali potpisom i pečatom 28. prosinca 1779. godine.¹⁰ Dokument je predan na uvid članovima obitelji Althann koji su ga potpisali 20. siječnja 1780. godine, točnije grofovoj udovici Mariji Christini Juliani von Wildenstein (Graz, 1727. – Beč, 1794.) kao skrbnici i zastupnici njihovih maloljetnih sinova Michaela Franza Antona (? 1760. – Beč, 1817.) i Michaela Maximiliana Franza (Beč, 1769. – Svojsice, 1834.) te grofovima starijim sinovima Michaelu Josephu (? 1756. – ?, 1800.) i Michaelu Johannu V. Nepomuku (? 1757. – Prag, 1815.) iz njegova prethodnog braka s Marijom Josefom von Barwitz, barunicom od Fernemonta (Ślawa, 1725. – Beč, 1758.).¹¹ Kao svjedok potpisan je Karl Joseph Hieronymus Pálffy (Pálffy Károly

József Jeromos; Beč, 1735. – 1816.), ugarski plemić i veliki dostojnik koji je bio rodbinski povezan s nasljednicima.¹² U rukopisu, za svaki su posjed tablično ispisani urbarijalni podaci, a nakon tablice slijedi kategorija *Observationes* koja sadrži opis stambenih i/ili gospodarskih zgrada podignutih na pripadajućem dobru. Kod čakovečkog posjeda pod tom je kategorijom sažeto navedeno da se ondje nalazi gospodarevo sjedište – tvrđava Čakovec (*Arx Csaktornyensis*) – te su opisane ostale zgrade koje pripadaju nasljednicima, a nalaze se u trgovištu, odnosno na ostatku alodija.¹³ Zidine i dvorac Staroga grada detaljnije su opisani na kraju rukopisa u dva zasebna priloga: prvo je opisan smještaj utvrde u odnosu na trgovište te izgled bastiona, zidina i pomoćnih zgrada, a potom sam dvorac.¹⁴ Ovaj je članak usredotočen na analizu dijela teksta koji opisuje dvorac, a preostali dio rukopisa tek mora biti znanstveno obrađen.

Prije analize opisa potrebno je navesti nekoliko opaski. Dvorac čakovečkoga Staroga grada četverokrklina je građevina organizirana oko unutrašnjeg dvorišta. Sva su krila jednake visine, a sastoje se od četiriju etaža (prizemlja, međukata te prvoga i drugoga kata). Položena su prema sporednim stranama svijeta, pri čemu je krilo s ulaznom vežom usmjereno prema sjeveroistoku. Zbog jednostavnije orijentacije i opisivanja prostora – ali i uspoređivanja s rukopisom u kojem su krila označena glavnim stranama svijeta – u tekstu članka sjeveroistočno je krilo označeno kao istočno,

2. Joseph Lippay, *Tlocrt prizemlja palače Staroga grada u Čakovcu*, 1796./1797., Budimpešta, Mađarski nacionalni arhiv (Magyar Nemzeti Levéltár, Országos Levéltára)

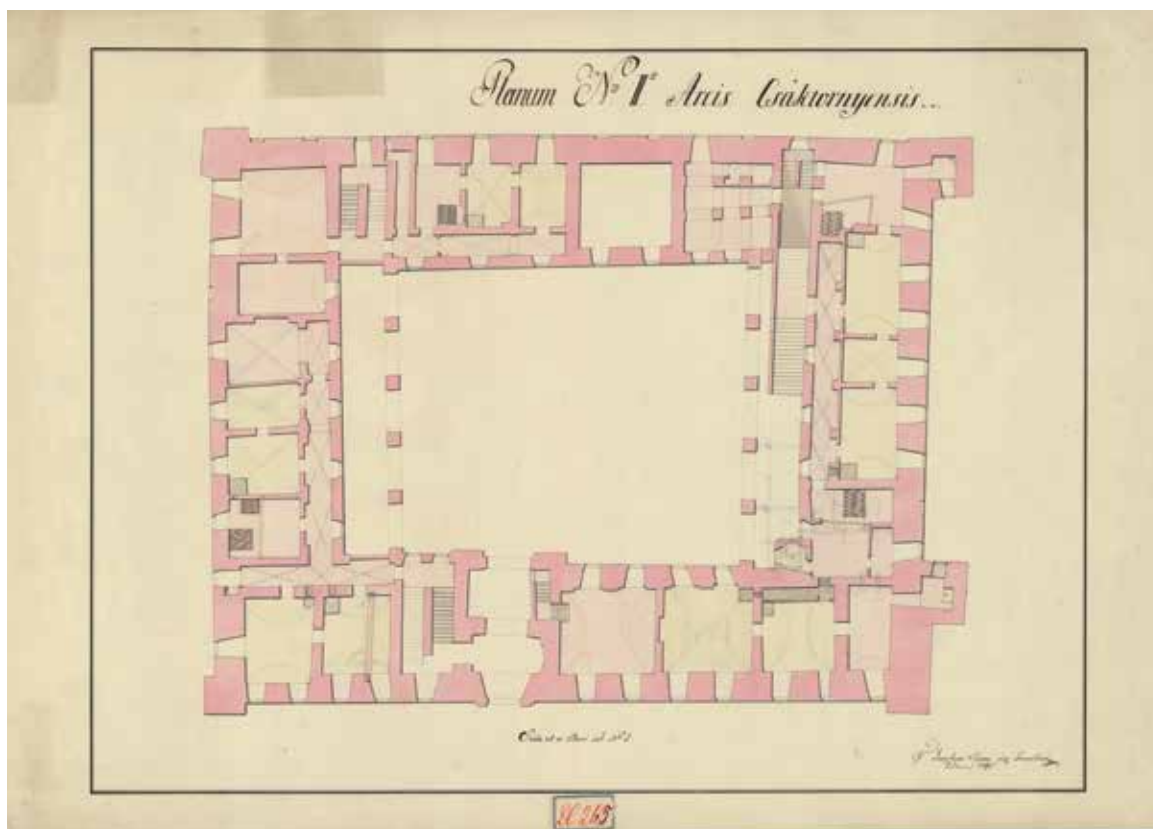
Joseph Lippay, *Ground-Floor Plan of the Old Castle Palace in Čakovec*, 1796/97, Budapest, Hungarian National Archives

sjeverozapadno i jugoistočno koje se nastavljaju na njega kao sjeverno odnosno južno, a četvrto, jugozapadno krilo kao zapadno. Raspored prostorija zabilježen u rukopisu u osnovnim crtama odgovara onome na arhitektonskim nacrtima Josepha Lippaya iz 1796./1797. godine (sl. 2–5) koji su iz tog razloga iskorišteni u pojedinim dijelovima analize kao komparativni materijal.

Forintos i Jakasics najveću su pozornost posvetili rasporedu prostorija i njihovoj namjeni. S obzirom na to da je rukopis trebao poslužiti kao osnova za podjelu imovine među polubračom, prvo su naveli prostorije koje su namijenjene zajedničkome korištenju.¹⁵ Najvećim je dijelom riječ o prostorijama istočnog krila: ulaznoj veži; stubištu smještenome južno od veže koje vodi od prizemlja do krovišta;¹⁶ svođenoj prostoriji na međukatu južno od veže koja bi se, prema mišljenju popisivača, trebala prenamijeniti za arhiv; javnoj kapeli na istoj etaži smještenoj sjeverno od veže¹⁷ te oružarnici koja slijedi iza kapele. Navedenim prostorijama treba pribrojiti glavno stubište smješteno na spoju sjevernoga i zapadnoga krila koje vodi od prizemlja do drugog kata te nužnike u južnome krilu na prvome i drugome katu. Nakon opisa zajedničkih prostorija slijedi opis ostatka dvorca koji je podijeljen na dva dijela u parove krila. Prvo su opisane prostorije istočnoga i sjevernoga krila po svim etažama, a zatim prostorije južnoga i zapadnoga krila.¹⁸ S ciljem što pravednije raspodjele, popisivači su posebnu pozornost posvetili

prostorijama koje se nalaze na spojevima krila, pokušavajući ih podijeliti tako da nasljednici dobiju približno istu površinu dvorca na korištenje. Radi jednostavnijeg čitanja prostorne dispozicije dvorca, u analizi rukopisa prostorije su opisane po etažama u svim četirima krilima, od istočnoga, preko sjevernog i zapadnog, do južnog krila.

Prema rukopisu, prizemne prostorije južnoga i istočnoga krila služile su kao spremišta. Jedina je iznimka bila mala prostorija ispod stubišta u istočnome krilu, južno od veže, kojom se u tom trenutku koristio nadstojnik (*provisoratus*). Prostorije u istočnoj polovici sjevernog krila također su služile kao spremišta, a prostorije u zapadnoj polovici bile su namijenjene posluži. U potonjem je dijelu krila bila smještena velika pekarnica (*ampla pistoria*) opremljena krušnom peći (*fornax ad pinsendum*). Glavni ulaz u pekarnicu vodio je kroz prolaz otvoren ispod odmorišta kraka glavnog stubišta koji se protezao uzduž krila.¹⁹ Istočno od pekarnice nalazila se još jedna prostorija, a zapadno od nje nužnikom u erkeru.²⁰ U nastavku zapadnog krila nalazilo se pomoćno stubište koje je vodilo na međukat, dvije prostorije, dvije odaje, nužnik te glavna kuhinja (*culina prima*) koja je bila smještena u središnjem dijelu krila, a visinom je obuhvaćala razinu međukata (Lippay je na nacrtu označio ciglene peći u glavnoj kuhinji odnosno krušnu peć u pekarnici /sl. 2/).²¹ Na spoju zapadnoga i južnoga krila nalazilo se još jedno stubište koje je vodilo sve do krovišta,²² nalik onome u istočnome krilu.

3. Joseph Lippay, *Tlocrt međukata palače Staroga grada u Čakovcu*, 1796./1797., Budimpešta, Mađarski nacionalni arhiv (Magyar Nemzeti Levéltár, Országos Levéltára)

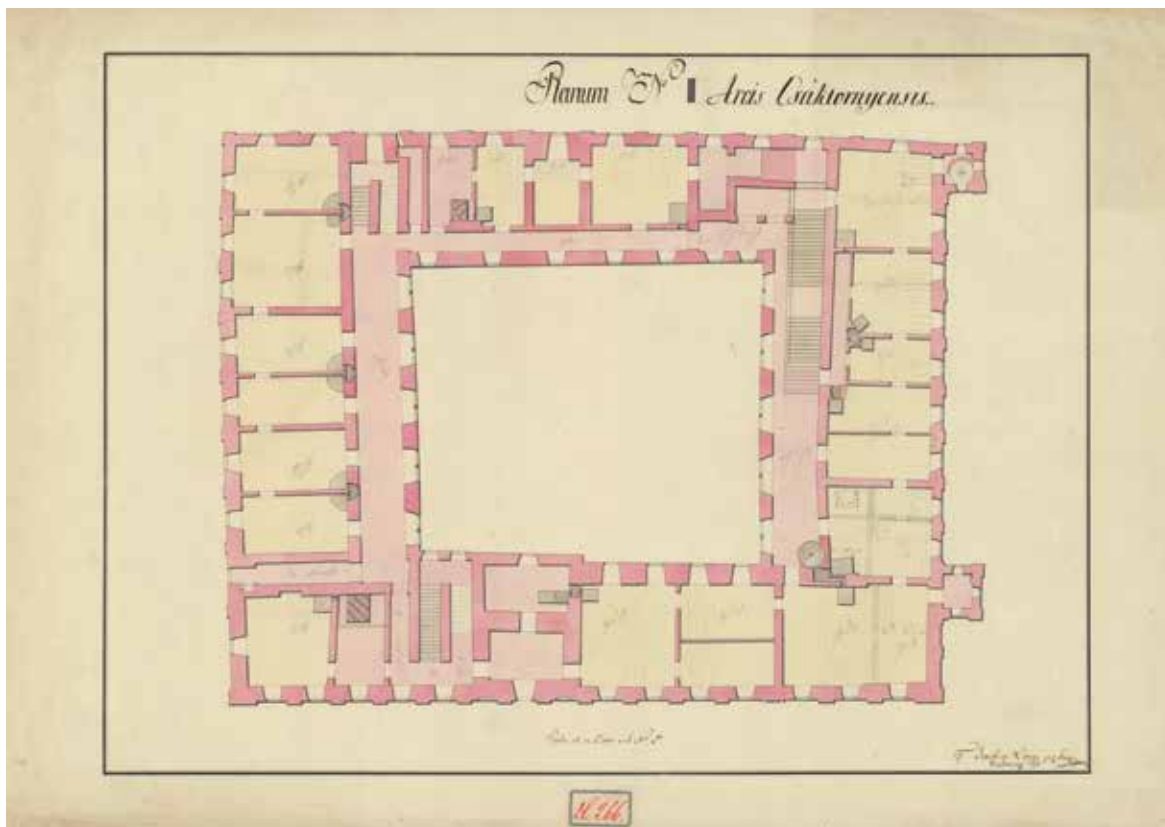
Joseph Lippay, *Mezzanine Plan of the Old Castle Palace in Čakovec*, 1796/97, Budapest, Hungarian National Archives

Sve su prostorije prizemlja bile svodene. Dvorišni trijem u južnome krilu jednim je dijelom bio ograden daskama kako bi se ondje mogao skladištiti i vagati maslac (*pro conservatione et ponderatione butyri*), a drugi dio trijema bio je, prema opasci opisivača, prikladan za smještaj kola i druge opreme.

Na međukatu prostorije istočnoga krila bile su namijenjene zajedničkoj uporabi nasljednikā čakovečkoga Starog grada. Kao što je već navedeno, južno od stubišta nalazila se odaja koja je prema mišljenju opisivača bila prikladnija za arhiv od odaje u kojoj se tada nalazio (u opisu nije specificirano o kojoj je prostoriji riječ, smještaj starog arhiva naveden je samo kao *modernum cubiculum*). Sjeverno od veže nalazila se javna kapela iza koje je slijedila oružarnica. Prema Lippayevu nacrtu (sl. 3) u nastavku istočnog krila nalazile su se još dvije prostorije i nužnik u erkeru. U opisu nije navedeno jesu li i te prostorije služile kao spremišta za oružje i opremu, no s obzirom na to da su izostavljene iz daljnjeg opisa prostorija koje se trebaju podijeliti među nasljednicima, možemo pretpostaviti da su bile namijenjene zajedničkoj uporabi.²³ Na krajevima sjevernog krila nalazila se po jedna kuhinja opremljena, prema Lippayevu nacrtu, peći za kuhanje.²⁴ Posluga se iz zapadne kuhinje mogla spustiti u prizemlje dvokrakim stubištem koje se nalazilo na spoju sjevernoga i zapadnoga krila,²⁵ a iz istočne je kuhinje imala pristup prizemlju i prvome katu spiralnim stubištem (*gradus in forma rotunda limacis*), podignutim na spoju sjevernoga i istočnoga

krila. Između kuhinja nalazile su se dvije odaje i jedna manja prostorija. Komunikacija između prostorija zapadnoga krila bila je prekinuta glavnom kuhinjom koja se visinom protezala kroz prizemlje i međukat. Sjeverno od kuhinje nalazila se svodena prostorija (*camera sub fornice*), a južno niz soba povezanih hodnikom: dvije odaje, kuhinja, nužnik, stubište i prostorija smještena na spoju južnoga i zapadnoga krila. Opisivači napominju da se iz potonje prostorije može ući u sobu koja se nalazi u južnome krilu, ali je od njega odvojena pregradnim zidom (*per transversum murum segregata*). Prema opisu, južnim su se krilom protezale dvije prostorije, dvije odaje, kuhinja i dva nužnika. Na Lippayevu nacrtu u južnome je krilu ucrtan samo jedan nužnik, između kuhinje i ugaone odaje, stoga se postavlja pitanje je li u opisu riječ o greški ili su u južnome krilu uistinu postojala dva nužnika. Postoji i mogućnost da su opisivači nabrajajući prostorije u južnome krilu pridodali nužnik iz sjeverozapadnog erkera koji nije naveden u opisu prostorija sjevernog krila, a ucrtan je na Lippayevu tlocrtu. Prema opasci opisivača sve prostorije na razini međukata bile su svodene.

Na spoju južnoga i istočnoga krila na prvome su se katu nalazile kuhinja i odaja. U nastavku istočnog krila sjeverno od stubišta nalazila se prostorija iz koje se moglo izaći na balkon, a koju opisivači nazivaju *altanom*. Nasuprot njoj nalazila se svodena prostorija opremljena peći iz koje se grijala susjedna veća odaja. Iz te se odaje moglo ući u dvije

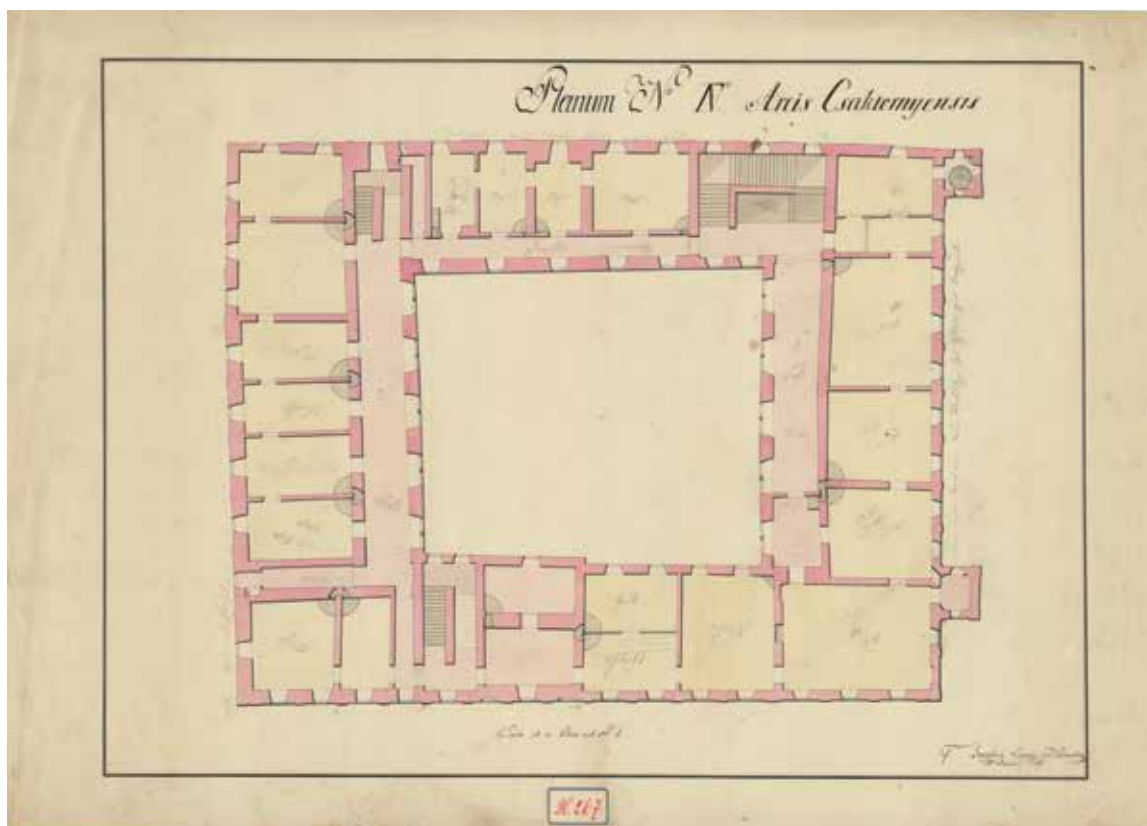
4. Joseph Lippay, *Tlocrt prvoga kata palače Staroga grada u Čakovcu*, 1796./1797., Budimpešta, Mađarski nacionalni arhiv (Magyar Nemzeti Levéltár, Országos Levéltára)

Joseph Lippay, *First-Floor Plan of the Old Castle Palace in Čakovec*, 1796/97, Budapest, Hungarian National Archives

manje od kojih jedna uopće nije imala peć, a druga je bila opremljena prijenosnom peći sa željeznom cijevi (*portatitem fornacem cum tubo ferreo*). Na spoju istočnoga i sjevernoga krila nalazila se još jedna veća odaja koja je imala privatni nužnik (na Lippayevu je tlocrtu /sl. 4/ ucrtan u erkeru). Ta je prostorija imala dvoja vrata: jedna su vodila na hodnik koji se protezao unutrašnjom stranom sjevernog krila (opisivači napominju da jedino u istočnome krilu ne postoji hodnik), a druga u susjednu sobu koja je bila prva u nizu šest odaja koje su činile sjeverno krilo. Sve odaje u nizu bile su međusobno povezane vratima te su imale još po jedna koja vode na hodnik. Sve su bile opremljene pećima osim druge gledajući od istoka prema zapadu, koja je imala vlastiti nužnik. Još se jedan nužnik nalazio u kutu posljednje odaje, točnije u erkeru, gdje se ujedno nalazilo skriveno spiralno stubište (*gradus secreti rotundi*) koje je vodilo na drugi kat dvorca. Između dvaju stubišta smještenih na krajevima zapadnog krila protezale su se tri odaje, kuhinja i nužnik. Ispod krakova glavnog stubišta nalazila se svodena prostorija koja je služila kao riznica (*camera sub fornice, in qua actu cassa dominalis conservatur*). Južno je krilo sačinjavao niz od šest odaja koje su – nalik onima u sjevernome krilu – sve bile opremljene pećima te su međusobno bile povezane vratima i imale još jedna koja su vodila na hodnik, izuzev odaje u samome kutu južnoga i zapadnoga krila koja zbog smještaja stubišta nije imala komunikaciju s hodnikom. Između posljednje odaje u

nizu i one koja se nalazila na spoju južnoga i istočnoga krila nalazio se odvojak hodnika s nužnikom na kraju.²⁶ Prema popisivačima, svodovi odnosno stropovi svih prostorija prvog kata bili su ukrašeni štukaturom (*sub stukatura*) izuzev navedenoga odvojka hodnika i prostorije smještene nasuprot altani u istočnome krilu.²⁷

Raspored prostorija drugog kata u osnovnim je crtama odgovarao onome na prvome katu. Na spoju južnoga i istočnoga krila južno od prilaznog stubišta nalazile su se dvije spojene odaje. Sjeverno od stubišta ulazilo se u prostoriju koja je funkcionirala kao predsoblje (*anticamera*) susjednih triju odaja, odnosno iz nje su se ložile peći koje su grijale navedene sobe. U nastavku krila nalazila se velika odaja (*cubiculum amplum*) koja se protezala punom širinom krila. Nije imala peć, ali je u sjeverozapadnom kutu imala kamin izrađen od talijanskoga crvenog mramora²⁸ nad kojim je visio portret Marije Anne Josephe Pignatelli udane Althann, odnosno, kao što su popisivači zabilježili, »preuzvišene gospođe grofice, bake sadašnjih preslavnih nasljednika po očevoj strani«, izveden u punoj visini.²⁹ Na spoju sjevernoga i istočnoga krila slijedila je dvorana blagovaonice (*sala sive coenaculum*). Na njezinome južnom zidu nalazio se – kao u prethodnoj prostoriji – kamin od talijanskoga crvenog mramora nad kojim je visio portret Michaela Johanna III. Althanna u punoj visini.³⁰ Prema povijesnim izvorima, portreti su se početkom 20. stoljeća još uvijek nalazili u dvorcu, no nije

5. Joseph Lippay, *Tlocrt drugoga kata palače Staroga grada u Čakovcu*, 1796./1797., Budimpešta, Mađarski nacionalni arhiv (Magyar Nemzeti Levéltár, Országos Levéltára)

Joseph Lippay, *Second-Floor Plan of the Old Castle Palace in Čakovec*, 1796/97, Budapest, Hungarian National Archives

poznato jesu li danas sačuvani i gdje se nalaze.³¹ Osim kaminina, u sjeveroistočnome se kutu blagovaonice nalazila i peć. Ako je taj navod točan, to je bila jedina peć u dvorcu smještena uz vanjski zid građevine koja se ložila iz sobe koju je grijala (preostale peći bile su smještene uz unutarnje zidove i ložile su se iz hodnika ili susjedne prostorije). Na Lippayevu nacrtu (sl. 5) ucrtan je kamin na južnome zidu, ali ne i peć, no na istočnome je kraju sjevernog zida ucrtana plitka pravokutna niša koja je mogla služiti njezinom smještaju. Blagovaonica je imala troja vrata: jedna na sjevernome zidu koja su vodila u erker odnosno dvorsku kapelu³² i druga dvojna na istočnome zidu koja su vodila prema sjevernome krilu. Prva od njih povezivala su blagovaonicu s hodnikom koji se protezao uzduž dvorišne strane sjevernog krila, a druga s odajama koje su se nastavljale u nizu. Činile su ga tri veće odaje opremljene pećima i jedna manja bez peći. Sve su međusobno bile povezane vratima u enfiladi (*per ianuas in medio dispositas communicationem habent omnes*), no samo su krajnje dvije imale vrata prema hodniku. Najistočnija od njih imala je prozor otvoren prema dvorskoj kapeli, a dio hodnika pred njezinim ulazom – i ulazom u blagovaonicu – bio je pregrađen u svojevrsno predsoblje opremljeno peći (*instar anticamera fornace provisum*). Odaja smještena na spoju sjevernoga i zapadnoga krila imala je još dvije manje pregrađene prostorije i prolaz prema erkeru u kojem su se nalazili nužnik i spiralno stubište koje je vodilo na prvi kat.

Nakon glavnog stubišta, zapadnim su se krilom protezale četiri odaje opremljene pećima koje su međusobno bile povezane vratima i imale su komunikaciju s hodnikom. Na kraju hodnika, prije stubišta u jugozapadnome dijelu dvorca, nalazio se nužnik. Južno je krilo – slično zapadnome – činilo šest odaja opremljenih pećima, međusobno povezanih vratima i s izlazima na hodnik, izuzev sobe u jugozapadnome kutu dvorca. Niz je odaja bio zaključen kratkim odvojkom hodnika koji je vodio prema nužniku. Nalik prostorijama prvog kata, sve su sobe na posljednjoj etaži dvorca bile ukrašene štukaturom (*sub stukatura*).³³

Opis čakovečkoga Staroga grada sadržan u rukopisu *Conscriptio Domini Csak-Tornya et Insulae Murakoez (...) Anno 1779. peracta* potvrđuje pojedine dosadašnje pretpostavke o funkcioniranju i uređenju starogradskog dvorca u vrijeme obitelji Althann te donosi nekoliko novih spoznaja. Prostorije u prizemlju i na međukatu dvorca imale su prvenstveno gospodarsku funkciju, a one na prvome i drugome katu bile su namijenjene stanovanju članova obitelji, s time da su se najreprezentativnije sobe nalazile u istočnome krilu na drugome katu (velika odaja i blagovaonica opremljene kaminima i obiteljskim portretima). Arhitektonski nacrti

Josepha Lippaya (1796./1797.) – koji su bili otprije poznati, ali je značaj pojedinih prostorija bio različito tumačen – ovim opisom dobivaju točnije upute o namjeni. Primjerice, potvrđene su dosadašnje pretpostavke o namjeni kuhinjskih prostorija na prvim trima etažama s nadopunom o različitim vrstama peći koje su se u njima koristile,³⁴ kao i o smještaju privatne dvorske kapele u sjeveroistočni erker na drugome katu dvorca³⁵ te o mogućnosti da je više prostorija prvoga i drugoga kata izvorno bilo ukrašeno štukaturom.³⁶ Dosadašnja saznanja o opremi dvorca kaminima i portretima prvih gospodara Međimurja iz obitelji Althann, grofa Michaela

Johanna III. i njegove supruge Marije Anne Josephe rođene Pignatelli, proširena su podacima o njihovu smještaju u prostorijama istočnog krila na drugome katu i izgledu (kamini su bili izrađeni od talijanskoga crvenog mramora, a portretirani su bili predloženi u punoj visini).³⁷ Rukopis također donosi nove informacije o postojanju arhiva i riznice u dvorcu te o smještaju potonje na prvome katu u zapadnome krilu, kao i o upotrebljavanju prijenosnih peći, što svjedoči o kulturi stanovanja u čakovečkome Starom gradu i njezinim povijesnim transformacijama.³⁸

Prilog: Opis dvorca Staroga grada u Čakovcu iz 1779. godine

Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, Zbirka rukopisa i starih knjiga, R 4424, *Conscriptio Domini Csaktornya et Insulae Murakoez post obitum Excellentissimi ac illustrissimi Domini S. R. I. Comitis Ioannis Michaelis ab Althan, pro fundamento Divisionis inter illustrissimos ejus Filios et Haeredes Iosephum, Ioannem Franciscum et Maximilianum ineundae Anno 1779. peracta*, f. 89r–v.³⁹

(89r) Nunc recensentur seriatim commoditates in interiori arce tam pro communi quam pro privato, cujuslibet partis usu juxta praevisum projectum deservituae. In tractu orientali deserviet pro communi: 1° porta per quam in arcem est ingressus; 2° juxta hanc sacellum publicum in secunda contignatione; 3° post sacellum amamentarium; 4° gradus ex sinistro latere ingressus in arcem ab infima contignatione usque ad summitatem tecti ascendentes, in extremitate qua tectum pertingunt, tractui saltem orientali pro privato accessu ad tabulatum tecti deservituri (notandum gradus usque ad 3^{am} contignationem nimium sunt contriti, deberent reparari); 5° in tractu septentrionali gradus capitales ab imo usque 4^{am} contignationem ascendentes, et in quarta etiam in spatio quadraturae jam praenotato ad tractum occidentalem vergentes; 6° cum modernum cubiculum pro archivio non sit aptum, pro hoc cubiculum in angulo orientali tractus meridionalis in 2^a contignatione sub fornice existens designatum; 7° secessus in tractu meridionali in 3^a et 4^a contignatione existentes. Parti cui tractus orientalis et septentrionalis arcis obvenient cum angulis septentrionali et occidentali cedent sequentes commoditates. In tractu orientali in infima contignatione, camerula 1. Infra gradus prope hanc cellariolum 1 quod actu pro usu provisoratus deservit. Sub sacello et armamentario cellarium secundum, cellarium tertium, in tractus septentrionalis infima contignatione cellarium quartum, cellarium quintum. Infra gradus capitales ab utrimque sub spatio ambitus duae parvae clausurae. Sub his gradibus est ingressus ad culinam primam per amplam pistoriā, in qua non datur focus ad coquendum, sed fornax ad pinsendum. Vix pro coquina erit apta propter humilitatem, nisi fornix decutiatur et in altitudinem 2° contignationis elevetur. Ex

hac occidentem versus est cubiculum 1, orientem versus in cameram 1, sed valde humidam est ingressus. Hic, sub gradibus capitalibus, adhuc sunt alii particulares gradus per quos ex infima contignatione ad secundam est ascensus, in angulo occidentali et septentrionali. Hae omnes commoditates sunt sub fornice. Sunt igitur in infima contignatione: cubiculum 1, culina 1, camera major 1, camerulae 3, cellaria 5, secessus 1. In secunda contignatione tractus septentrionalis sunt: cubacula duo, camerulae 2, culinae 2. Ex tractu meridionali pro compensatione falcidiarum in ipsissima hac contignatione: cubacula 2, culina 1, secessus 2, camerae 2. Ex tractu occidentali in hac ipsa contignatione sub gradibus capitalibus existens camera 1 sub fornice. Observandum in 2^a contignatione omnes commoditates, quemadmodum etiam in prima sive infima, sunt sub fornice. In 3^a contignatione ex tractu meridionali secessus sub angulo orientali existens erit communis. In hoc angulo existens: culina 1, cubiculum 1. Hinc, deflectendo septentrionem versus, post gradus communes occurrit camera 1 sub fornice, ex qua subsequens majus cubiculum calefit. Ab opposito hujus est altana. Sequitur cubiculum 1 amplum, ex hoc est ingressus in duo cubacula minora: unum caret fornace, alterum etiam portatilem saltem habet fornacem cum tubo ferro. Post hac est cubiculum 1 amplum in angulo septentrionali; ex hoc est aditus ad privatum secessum. Tractus iste per omnes contignationes caret ambitu. Ultra gradus septentrionem versus tendendo, in tractu septentrionali est ambitus per oblongum post cubiculum angulare tractus orientalis. In hoc tractu seriatim sunt cubacula 6. Inter haec, ab oriente numerando, secundum in serie cubiculum caret fornace, sed secessus in se habet. Reliqua cubacula quinque habent suas fornaces et ianuas, non tantum per quas in vicem communicationem habent, sed etiam peculiares ianuas per quas ex ambitu accessus patet. In sexto cubiculo, occidentem versus angulari, est in angulo cubi iterum secessus, sed etiam privatus. Summa commoditatum in 3^a contignatione: cubacula 11, culina 1, camera 1, ambitus 1, secessus privati 3, secessus communis 1, quae, excepta camera 1 et ambitu parvo tractus orientalis, sunt omnes sub stukatura. In quarta sive suprema contignatione omnes commoditates sunt sub stukatura, et dispositio illarum eodem modo est quo in tertia contignatione. In hac, commoditates taliter dispositae sunt in tractu orientali ultra gradus septentrionem versus, spatium intra muros capitales

quadrifariam est subdivisum. Ex primo subdivisionis ingressu instar anticamerae 3 cubacula calefiunt. Duo ex his habent fenestras suas ad interiorem arcis aream, tertium habet fenestras ad exteriorem arcis aream. Ex hoc est ingressus ad quartum cubiculum amplum, quod totum capitalium murorum interius spatium occupat, et fenestras ad utramque internam nempe et externam arcis aream patentes habet. Fornace caret, sed italicum ex marmore rubro caminum in angulo occidentali et septentrionali habet, supra quem effigies naturalis in integra statura Excellentissimae Dominae Comitissae modernorum illustrissimorum haeredum aviae paternae existit. Post hoc septentrionem versus sequitur sala sive coenaculum amplum angulare cum fenestris orientem et septentrionem versus patentibus panditur. Per ianuas meridiem versus in cubiculum immediate praenotatum. Per alteram in ambitum tractus septentrionalis, per tertiam in cubacula in tractu septentrionali seriatim disposita. In latere meridionali habet caminum italicum ex rubro marmore, super quo effigies naturalis Excellentissimi Domini Comititis modernorum illustrissimorum haeredum avi paterni in statura integra collocata habetur. In angulo orientali et septentrionali habet fornacem; in angulo occidentali et septentrionali est sacellum privatum domesticum, ad illud est ianua. Ex hoc coenaculo ex cubiculo autem tractus septentrionalis immediate occurrente est fenestra in forma oratorii. Sequuntur deinde in tractu septentrionali in una serie cubacula ampla 3, quartum autem angulare minus, cum fornacibus, quae per ianuas in medio dispositas communicationem habent omnes. Ex his autem ad ambitum non nisi per coenaculum ex tracta orientali et per cubiculum angulare occidentale patet accessus. Juxta hoc angulare cubiculum, in serie praerecensorum cubiculorum, est adhuc unum cubiculum sine fornace cum secreta camerula 1. Adhuc ante coenaculum, in spatio ambitus praecluso, est cubiculum 1 instar anticamerae fornace provisum. Caeteroquin in tractu hoc septentrionali per oblongum est ambitus spatiosus. In totu tractu septentrionali est 1 saltem secessus, et is privatus, in angulo septentrionali et occidentali cubiculi angularis septentrionalis. In tractu autem (89v) orientali toto secessus deficit, nec datur locus ubi commode adaptari posset. Ideo secessus in tractu meridionali in hac contignatione existens pro usu communi relinquendus est. In tractu septentrionali, ultra gradus capitales communes, dantur etiam gradus privati in angulo septentrionali et orientali ambitus, ex tertia contignatione usque ad infimam, in forma rotunda limacis pertingentes. Adhuc in angulo occidentali tractus septentrionalis intra clausuram secessus dantur gradus secreti rotundi ex suprema contignatione ad tertiam, et in illa collocatum secessum. Ab hinc autem ad cubiculum angulare illius contignationis in forma limacis pertingentes. In quarta sive suprema contignatione summa commoditatum: anticamerae 2; cubacula 10; camerula 1; secessus 1, privatus; sacellum domesticum 1; secessus communis 1. Summa universalis communitatum uni portioni obvenientium in tractibus orientali et septentrionali: cubacula n^{ro} 26, anticamerae 2, culinae 4, camerae et respective camerulae 9, cellaria et cellariola 5, secessus privati 7, secessus communes 2, gradus communes 2, gradus privati 3, sacellum 1.

Parti cui tractus arcis meridionalis et occidentalis obveniet cedent sequentes commoditates: in prima sive infima contignatione in tractu meridionali per extensum cellarium subterraneum sub fornice una, quod in capacitate alterius partis cellaria si non superat, adaequat. Ante hoc per extensum est ambitus spatiosus, in una particula pro conservatione et ponderatione butyri asseribus praeclusum. Reliquum ejus spatium pro receptaculo curruum aliarumque rerum deservire potest. In tractu occidentali juxta angulum ejusdem meridionalem ab infimo usque ad sumitatem tecti ascendunt gradus, qui portioni huic privatim deservient. Infra hos est camerula 1. Ultra hos septentrionem versus sequitur: secessus 1, cubacula 2, camera 1, culina ampla coquina 1 quae in altitudine concamerationis suae spatium etiam 2^{dae} contignationis occupat. Post hanc iterum camera 1. Summa commoditatum in infima contignatione: cubacula 2, culina 1, camerae 3, secessus 1. In secunda contignatione quidquid est in tractu meridionali in parte orientali per transversum murum segregatum, respective pro archivo in communi, respective parti alteri in bonificationem falcidiarum cedit. Remanet huic parti in hoc tractu 1 saltem camera spatiosa, sub fornice angularis a reliquis commoditatibus hujus tractus per transversum murum segregata, et cum sua ianua ad tractum occidentalem patens. In tractu occidentali ultra gradus est: secessus 1, qui cubicella 2, camerulae 2, culina 1. Post muros coquinae adhuc est camera 1, a praerecensitis commoditatibus per transversum murum segregata, et cum ianua sua versus tractum septentrionalem patens, quae aequae parti alteri pro bonificatione falcidiae cedit. In hac contignatione omnes commoditates sunt sub fornice, in summa: cubicella 2, camera et respective camerulae insimul 3, culina 1, secessus 1. In 3^{ia} contignatione in angulo orientali tractus meridionalis culina 1 et cubiculum 1 ultra istam, parti alteri pro bonificatione falcidiae cedit. Secessus 1 ad quem est parvus ambitus, qui utrique parti communis est futurus. Deinde occidentem versus sunt in una serie 6 cubacula fornacibus provisa, quae non tantum per interiores ianuas invicem communicationem habent, sed etiam ad ambitum patentes peculiare ianuas habent, excepto cubiculo postremo in angulo occidentali. Ante haec est per oblongum ambitus spatiosus. In hac 3^a contignatione tractus occidentalis post gradus sequitur: secessus 1, culina 1, deinde in una serie cubacula 3, deinde camera sub fornice in qua actu dominalis conservatur. Summa commoditatum in 3^a contignatione utriusque tractus meridionalis et occidentalis: cubacula 9, culina 1, camera 1, secessus privatus 1, secessus communis 1, gradus privati 1, ambitus in utroque tractu. In 4^a sive suprema contignatione in tractus meridionalis angulo orientali cubacula 2 junctim; deinde secessus 1 ad quem est ambitus parvus; deinde sequuntur in una serie 6 cubacula quae non tantum in vicem per ianuas intermedias suam connexionem in vicem habent, sed etiam ad ambitum oblongum et spatiosum ianuas patentes habent, excepto cubiculo ultimo angulari occidentali. Omnia haec cubacula etiam fornacibus provisa sunt. In tractu occidentali ultra gradus privatos septentrionem versus primo occurrit secessus 1 privatus. Postea in una serie sunt 4 cubacula cum ambitu et fornacibus provisa, quae non tantum per intermedias

ianuas communicationem habent inter se, sed etiam ianuas ad ambitum patentes. Summa commoditatum in 4^a sive suprema contignatione tractuum meridionalis et occidentalis existentium: cubacula 12, secessus privatus 1, secessus communis 1, gradus privatus 1. Summa commoditatum parti cui tractus occidentalis et meridionalis obvenerit cedentium: cubacula 25, camerae 7, culinae 3, secessus privati 4, secessus communes 2, cellarium 1, gradus ultra communes, privatus 1; ambitus autem ubique. Tabulatum tecti eodem modo subdividendum esse censetur: quemadmodum aedificium arcis, ita ut pars cui tractus orientalis et septentrionalis obvenerit, ad tabulatum tecti per gradus communes in tractu orientali existentes privatum accessum; et vicissim pars cui tractus meridionalis et occidentalis obvenerit, per gradus privatos in angulo arcis occidentali et meridionali sursum ducentes

pariter privatum accessum quaequae ad suam regionem sub tabulatum tecti habeat. Summa commoditatum in tractibus orientali et septentrionali item ex tractu meridionali titulo bonificationis falcidiae uni parti obvenerit: cubacula n° 26, anticamerae 2, culinae 4, camerae et respective camerulae 9, cellaria 5, secessus privati 7, secessus communes 2, gradus privati 3, sacellum privatum 1. Summa commoditatum in tractibus meridionali et occidentali parti alteri deservientium: cubacula 25, camerae 7, culinae 3, secessus privati 4, secessus communes 2, cellarium 1, gradus privatus 1. Summa universalis commoditatum in arce existentium in communi: porta 1, gradus 2, sacellum publicum 1, armamentarium 1, archivum 1, secessus 2, privatim gradus 4, sacellum 1, cubacula 51, anticamerae 2, culinae 7, camerae 16, cellaria 6, secessus 11.

Bilješke

1

RUDOLF HORVAT, Kako su grofovi Althann stekli Međimurje, *Hrvatska revija*, II/5 (1929.), 334–336; RUDOLF HORVAT, *Poviest Međimurja*, Čakovec, 1993. [1908., 1944.], 198–199; VLADIMIR KALŠAN, *Međimurska povijest*, Čakovec, 2006., 162.

2

ANĐELA HORVAT, *Spomenici arhitekture i likovnih umjetnosti u Međimurju*, Zagreb, 1956., 30–31; VLADIMIR MARKOVIĆ, Anton Erhard Martinelli: graditelj Althanovog dvorca u Čakovcu, *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 1–2 (1972.), 13–21; PETAR PUHMAJER, *Čakovec: Stari grad – Novi dvor, povijesno-umjetnička studija*, Zagreb, 2006., 33–38; IVAN SRŠA, Palača u čakovečkom »Starom gradu« za Althanna (obnove u 18. stoljeću), u: *Sic ars deprenditur arte. Zbornik u čast Vladimira Markovića* (ur. Sanja Cvetnić – Milan Pelc – Daniel Premerl), Zagreb, 2009., 469–483; KATARINA HORVAT-LEVAJ, *Barokna arhitektura*, Zagreb, 2015., 565–569; PETAR PUHMAJER, *Stari grad Čakovec kroz stoljeća*, Čakovec – Zagreb, 2024., 91–130.

3

Osim pregleda objavljenih istraživanja (bilj. 2), važan je i doprinos konzervatorskih studija i istraživanja provedenih 2005./2006. i 2022. godine. Za rezultate vidjeti: IVAN SRŠA, *Čakovec – Novi dvor, 2. Izvještaj o rezultatima konzervatorsko-restauratorskih istraživanja žbukanih i bojenih slojeva na trima razinama (prizemlju, međukatu i katu) u jugoistočnom i jugozapadnom krilu palače u kompleksu Staroga grada u Čakovcu*, Zagreb, 2006., 263–304; PETAR PUHMAJER – KRISTINA VUJICA – NATALIJA MAVAR – ALAN BRAUN, *Konzervatorski elaborat. Palača Starog grada Čakovec – unutrašnjost sjeverozapadnog i sjeveroistočnog krila*, Velika Gorica, 2022., 31–35.

4

Nakon što je uveden u posjed međimurskog vlastelinstva, grof Michael Johann III. Althann dao je izraditi popis pripadajućih mu dobara u Međimurju koji sadrži urbarijalne podatke i popis stanovnika po naseljima. Opis čakovečkoga sklopa, koji je sastavni dio popisa, objavila je: DIANA SAMARŽIJA, *Tvrđava Čakovec*. Pronađen dokument za daljnje istraživanje tvrđave Čakovec, *Vijesti muzealaca i konzervatora Hrvatske*, 22/2 (1973.), 13–16. Jedan

5

JOSEPHUS BEDEKOVICH, *Natale solum magni ecclesiae doctoris Sancti Hieronymi in rudibus Stridonis occultatum, probatorum nihilominus historicorum, et geographicorum opinionibus, ac brevis Illyricanae chronologiae adjumento erutum, atque cum vita ejusdem purpurati Dalmatae, Neostadii Austriae, MDCCLII (1752.)*, 269–270. Za prijevod na hrvatski vidjeti: JOSIP BEDEKOVIĆ, *Knjiga o sv. Jeronimu, Iliriku i Međimurju* (prev. Marko Rašić), Zagreb – Čakovec – Samobor, 2017., 248–249.

6

Lippaya je angažirao tadašnji vlasnik Staroga grada grof Juraj I. Feštetić (György Festetics; Ság, 1755. – Keszthely, 1819.), a nacrti su najvjerojatnije trebali poslužiti kao osnova za obnovu koju je grof planirao provesti. Crteži su pohranjeni u Mađarskom nacionalnom arhivu u Budimpešti (Magyar Nemzeti Levéltár, T – Tervtár, T Családi fondokból kiemelt tervek (1659–2000), T 3 Festetics család (1743–1941), br. 263, 265–267), a objavila ih je: IVY LENTIĆ-KUGLI, Nekoliko planova Starog grada u Čakovcu, u: *Vijesti muzealaca i konzervatora Hrvatske*, 28/1 (1979.), 23–31, 24–26.

7

Nacrt je pohranjen u Mađarskom nacionalnom arhivu u Budimpešti (Magyar Nemzeti Levéltár, T – Tervtár, T Családi fondokból kiemelt tervek (1659–2000), T 3 Festetics család (1743–1941), br. 349), a znanstveno ga je obradila: IVY LENTIĆ-KUGLI (bilj. 6), 26, 29.

8

Dosad je objavljen samo dio rukopisa koji se odnosi na opis prostorija sjeveroistočnog krila na drugome katu. Usp. MAJA ŽVORC, Uloga obitelji Althann u jačanju kulta sv. Jeronima, u: *Sanctus Hieronymus Stridone parva natus. Zbornik radova o štovanju svetoga Jeronima u Štrigovi* (ur. Kristijan Kuhar – Zoran Turk – Maja Žvorc), Varaždin – Čakovec – Mursko Središće – Split, 2023., 178–201, 185–187, 196–197.

- 9 Nacionalna i sveučilišna knjižnica Zagreb, Zbirka rukopisa i starih knjiga, *Conscriptio Domini Csak-Tornya et Insulae Murakoez post obitum Excellentissimi ac illustrissimi Domini S. R. I. Comitis Ioannis Michaelis ab Althan, pro fundamento Divisionis inter illustrissimos ejus Filios et Haeredes Iosephum, Ioannem, Franciscum et Maximilianum ineundae Anno 1779. peracta* (dalje: *Conscriptio 1779.*), R 4424.
- 10 *Conscriptio 1779.* (bilj. 9), f. 110v.
- 11 *Conscriptio 1779.* (bilj. 9), f. 111r.
- 12 *Conscriptio 1779.* (bilj. 9), f. 111r. Karl Joseph Hieronymus Pálffy bio je sin Miklósa Pálffyja (Beč, 1710. – 1773.) i Marije Anne Ernestine rođene Althann (Beč, 1715. – 1790.), sestre Michaela Johanna IV. Drugim riječima, Pálffy i nasljednici bili su bratići. Budući da je kneževsku titulu primio 1807. godine za vjernu službu habsburškoj kruni, Pálffy je u dokumentu potpisan kao grof (*comes*). Usp. CONSTANT VON WURZBACH, *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Österreich. O'Donnel – Perényi, Band 21*, Wien, 1870., 211–212.
- 13 *Conscriptio 1779.* (bilj. 9), f. 9r–10v.
- 14 *Conscriptio 1779.* (bilj. 9), f. 86r–89v.
- 15 *Conscriptio 1779.* (bilj. 9), f. 89r.
- 16 Opisivači napominju da je dio stubišta koji vodi do prvog kata jako oštećen te da ga je potrebno popraviti.
- 17 Forintos i Jakasics nisu naveli titulara kapele, no iz drugih je izvora poznato da je bila posvećena sv. Franji Ksaverskome. O nekadašnjoj opremi kapele i dosadašnjim istraživanjima na tu temu vidjeti: MAJA ŽVORC, »A peste seccurre nobis«: Oltarna slika apoteoze sv. Franje Ksaverskoga iz Muzeja Međimurja Čakovec, u: *Vremena kriza u povijesti Međimurja* (ur. Zoran Turk – Anđelko Vlašić), Čakovec – Mursko Središće, 2022., 87–103.
- 18 Jedini dio dvorca koji odstupa od navedenog načina podjele jest međukat. Budući da je gotovo cijelo istočno krilo na razini međukata namijenjeno za zajedničku uporabu, sinovima koji će naslijediti istočno i sjeverno krilo popisivači su dodijelili prostorije južnog krila na istoj etaži.
- 19 Opisivači napominju da se ispod stubišta s obje strane prolaza nalazio po jedan manji zatvoreni prostor (*parvae clausurae*).
- 20 U usporedbi s Lippayevim nacrtima, sobe navedene u rukopisu kao *cubiculum* većim su dijelom bile opremljene pećima za grijanje, stoga su u članku prevedene kao »odaja«, no ne isključivo u smislu spavaće sobe nego šire, kao grijana soba namijenjena za privatnu uporabu. Riječ *camera* s druge je strane prevedena općenito kao »prostorija«.
- 21 Pojedini istraživači dosad su različito interpretirali šrafirane dijelove na Lippayevim nacrtima. Ivan Srša smatra da je riječ o grijanim kupaonicama s hipokaustima, odnosno (za glavnu kuhinju) o prostoriji za pranje i sušenje rublja. Usp. IVAN SRŠA (bilj. 2), 477–478; IVAN SRŠA (bilj. 3), 269–270. Petar Puhmajer odbacuje tu mogućnost objašnjavajući da nije izgledno da bi se hipokausti nalazili na svim etažama osim drugog kata koji je bio namijenjen boravku gospodara te iznosi pretpostavku da je najvjerojatnije riječ o otvorenim pećima odnosno kuhinjskim prostorijama. Usp. PETAR PUHMAJER (bilj. 2, 2006.), 35–6; PETAR PUHMAJER et al. (bilj. 3), 33; PETAR PUHMAJER (bilj. 2, 2024.), 107.
- 22 Prema opisu, ispod kraka stubišta koji je vodio na međukat nalazila se još jedna prostorija, kao i ispod kraka pomoćnoga stubišta u sjeverozapadnome dijelu dvorca.
- 23 Možda je u jednoj od njih bio smješten arhiv za koji popisivači smatraju da bi se trebao premjestiti. Prema arhitektonskome nacrtu (1810.) preuređenja sjevernog dijela istočnog krila na razini međukata, koji je izradio János Szajdenswartz, početkom 19. stoljeća u tim se prostorijama nalazio stan blagajnika vlastinstva. Usp. IVY LENTIĆ-KUGLI (bilj. 6), 26–27; PETAR PUHMAJER (bilj. 2, 2006.), 39; PETAR PUHMAJER et al. (bilj. 3), 255; PETAR PUHMAJER (bilj. 2, 2024.), 135; IVAN SRŠA (bilj. 2), 305.
- 24 Opisivači jedino za glavnu kuhinju i pekarnicu u prizemlju izrijekom navode da su bile opremljene pećima. Za preostale kuhinje na međukatu i prvome katu navode samo o kakvoj je vrsti prostorije riječ.
- 25 Nasuprot pomoćnom stubištu nalazila se jedna manja prostorija, ispod kraka glavnoga stubišta koji je vodio na prvi kat.
- 26 Popisivači napominju da navedeni nužnik, s obzirom na to da u cijelom južnom i zapadnom krilu na prvome katu ne postoji nijedan drugi, mora ostati zajednički, odnosno da ne može pripasti isključivo nasljednicima sjevernoga i istočnoga krila.
- 27 Danas su štukature sačuvane na prvome katu jedino u trima prostorijama južnog krila.
- 28 Moguće je da je riječ o istim kaminima koje je grof Juraj Feštetić dao izvaditi i otpremiti u obiteljski dvorac u Keszthelyju 1802. godine. Usp. FERENC BATÁRI et al., *Festetics Castle: Keszthely, Keszthely*, 1989., 14; PETAR PUHMAJER (bilj. 2, 2006.), 39; PETAR PUHMAJER et al. (bilj. 3), 36; PETAR PUHMAJER (bilj. 2, 2024.), 133.
- 29 Izvorni tekst glasi: *effigies naturalis in integra statura Excellentissimae Dominae Comitissae modernorum illustrissimorum haeredum aviae paternae. Conscriptio 1779.* (bilj. 9), f. 89r.
- 30 Nalik prethodnome portretu, grof Althann nije izravno imenovan, nego je naveden kao »preuzvišeni gospodin grof, djed sadašnjih preslavnih nasljednika po očevoj strani« (*effigies naturalis Excellentissimi Domini Comitis modernorum illustrissimorum haeredum avi paterni in statura integra*). *Conscriptio 1779.* (bilj. 9), f. 89r.
- 31 Godine 1905. Károly Zrínyi zabilježio je da se među umjetninama pohranjenima u Starome gradu nalaze portreti grofice Marije Anne Pignatelli i grofa Althanna. Usp. KÁROLY ZRÍNYI, *Mono-grafija grada Čakovca. Povijest dvorca i grada. Popis stanovništva*

iz 1901., Čakovec, 2005., 87. U popisima pokretnina pohranjenih u Starome gradu, koji su sastavljeni 1920-ih i 1930-ih godina, u više su navrata navedene slike, no nigdje izrijekom nisu navedeni portreti Althannovih. Stoga Zrínyijeva bilješka predstavlja njihov posljednji – zasad poznati – trag u pisanim izvorima. Usp. PETAR PUHMAJER (bilj. 2, 2006.), 43–44; PETAR PUHMAJER et al. (bilj. 3), 39; IVAN SRŠA (bilj. 3), 314–315. Međutim, u muzeju Státní zámek Vranov nad Dyjí pohranjena je preslika fotografije portreta grofice Althann koji se, prema bilješci priloženoj uz presliku, nalazio u čakovečkome dvorcu. Grofica je predočena kako sjedi sa psom u krilu, a u desnoj ruci drži krunicu. Osim bilješke o lokaciji u Čakovcu, u dokumentaciji muzeja ne postoje drugi podaci o portretu. PETAR PUHMAJER (bilj. 2, 2024.), 153–154. Od štafelajnih portreta Althanna sačuvan je portret grofa Michaela Johanna III. iz galerije vitezova Reda zlatnoga runa u dvorcu Kunštát te portret grofice Anne Marije Pignatelli, izložen u prethodno navedenom dvorcu Vranov nad Dyjí. Usp. OTTO SEMRÁD, *Portrétní galerie rytířů Zlatého rouna na zámku Kunštát, Genealogické a heraldické informace* [Brno], 19 (1999.), 15–21, 18. U oba slučaja riječ je o dopojasnim portretima. Portreti u punoj veličini, kakvi su zabilježeni u Čakovcu, bili su prvenstveno rezervirani za pripadnike vladajuće dinastije, a potom za visoko plemstvo. U hrvatskoj portretističkoj baštini zabilježen ih je razmjerno mali broj. Usp. MARIJANA SCHNEIDER, *Portreti 16–18. stoljeća*, Zagreb, 1982.

32

Ivan Srša prvi je ubicirao dvorsku kapelu u sjeveroistočni erker. Usp. IVAN SRŠA (bilj. 2), 478–479; IVAN SRŠA (bilj. 3), 277. Recentnim konzervatorskim istraživanjima na zidovima je pronađen oslik – ružičasti ukrasni elementi poput vitica i lisnatog ornamenta na zelenoj osnovi. Usp. PETAR PUHMAJER et al. (bilj.

3), 172–174, 176, 262; PETAR PUHMAJER (bilj. 2, 2024.), 120. U rukopisu popisivači nisu donijeli detalje o titularu ili opremi kapele, no iz povijesnih je izvora poznato da je bila posvećena sv. Jeronimu, crkvenom ocu sa snažnom tradicijom čašćenja u Međimurju zbog vjerovanja da je rođen u Štrigovi. Detaljnije o kapeli i literaturi na tu temu vidjeti: MAJA ŽVORC (bilj. 8), 181–188.

33

Danas su štukature sačuvane samo u dvjema prostorijama zapadnog krila na drugome katu dvorca.

34

Vidjeti bilj. 21.

35

Vidjeti bilj. 32.

36

Vidjeti bilj. 27 i 33.

37

Vidjeti bilj. 28 i 31.

38

Zbog svoje naravi, opis nalikuje scenografiji za »život u palači« čakovečkoga Starog grada u vrijeme Althanna. Sintagma je posuđena s izložbe koja je 2004. godine priređena za palaču Vojković-Oršić-Kulmer-Rauch, danas zgradu Hrvatskoga povijesnog muzeja. Usp. MARINA BREGOVAC PISK, *Život u palači: od 1764. do 2004. godine*, Zagreb, 2004.

39

Radi lakšega razumijevanja u transkriptu rukopisa primijenjeni su osuvremenjena interpunkcija te pravila o pisanju velikog i malog slova, a sve uobičajene kratice razriješene su bez posebnih oznaka.

Summary

Maja Žvorc

New Insights on the Interior Decoration of the Old Castle Palace in Čakovec in the Late 18th Century

For most of the 18th century, the Međimurje estate was owned by the Czech noble family Althann, whose members held high-ranking positions at the Viennese court. The first members of the family to own the Old Castle in Čakovec – Imperial and Royal Chamberlain Michael Johann III Althann (Jaroslavice, 1679 – Vienna, 1722) and his wife, Maria Anna Josepha, née Pignatelli (Alcúdia, Spain, 1689 – Vienna, 1755) – renovated the neglected palace of the Old Castle and transformed it into a representative residence. The National and University Library in Zagreb houses a manuscript titled *Conscriptio Domini Csak-Tornya et Insulae Murakoez (...) Anno 1779. peracta*, which was compiled

after the death of Michael Johann IV Althann (Barcelona, 1710 – Vienna, 1778), the eldest son and heir of Michael Johann III, for the purpose of dividing the estate among his four sons. It was drawn up by official surveyors Gabriel Forintos and Andreas Jakasics, and signed by the count's widow, Maria Christina Juliana von Wildenstein (Graz, 1727 – Vienna, 1794), acting as guardian to her underage sons Michael Franz Anton (? , 1760 – Vienna, 1817) and Michael Maximilian Franz (Vienna, 1769 – Svojsice, 1834), as well as the count's sons from a previous marriage, Michael Joseph (? , 1756 – ?, 1800) and Michael Johann V Nepomuk (? , 1757 – Prague, 1815).

In addition to urbarial records regarding the Althann family's holdings in Medimurje, the manuscript contains a description of the Old Castle complex. This paper focuses on the section pertaining to the palace (excluding the surrounding fortifications), providing its analysis and transcription. In the document, the surveyors listed all the rooms, specifying their function and, in some cases, their furnishings. Their report corroborates several earlier assumptions about the functionality and decoration of the Čakovec palace in the second half of the 18th century, while also offering new insights. It confirms the existence of kitchen facilities on the first three floors of the palace and pinpoints the location of the private court chapel in the northeastern oriel on the second floor. It also suggests that a greater number of rooms on the first and second floors were adorned with stucco decoration than those preserved today. The manuscript further expands current knowledge regarding the representative

rooms and their furnishings, particularly the grand bedroom and dining room in the northern part of the eastern wing on the second floor, which were equipped with fireplaces made of Italian red marble and featured full-length portraits of Michael Johann III Althann and Maria Anna Josepha, née Pignatelli. It also indicates the existence of both an archive and a treasury within the palace, with the latter located in the western wing on the first floor. The description of the Old Castle Palace in Čakovec recorded in the *Conscriptio Dominii Csak-Tornya et Insulae Murakoez (...) Anno 1779. peracta* provides valuable insight into the culture of living on the Čakovec estate during the 18th century, enhancing our understanding of its interior decoration and residential organization.

Keywords: Čakovec, Old Castle, palace, Althann family, 18th century, furnishings, interior decoration